

Razlikujemo še hotno pomnenje (n. pr. učenje), ki ga spremlja hotna pažnja in se deli na: mehanično »guljenje«, verbalizem, ki je kratkotrajen, ali asociativno, logično ali judiciozno, smiselno ter mnemotehnično (ingeniozno), ki prihaja v poštev zlasti pri pravilih (slovničnih in dr.), a tudi drugače (če si hočem zapomniti n. pr. mesece, ki imajo po 30 dni, si zapomnim začetnice: »apjunseno« i. p.).

Sčasoma se še tako močne zveze zrahljajo, a popolnega pozabljenja ni. Mladostni vtiski se v poznejših dobah vedno znova obnavljajo in ostanejo živi še v starosti. Vse naše predstavljanje je izpostavljeno pozabljanju. Popoln spomin izkazujemo v hipnozi. Moremo tudi hotoma kaj pozabiti, če svojo pažnjo usmerimo hitro drugam in ne mislimo več na tisto, da tako skrajšamo trajanje spomina. Tudi čustvo vpliva na voljo, da si kaj več ali manj zapomnimo. Pomnež je podvržen razvoju. Raste počasi, šele s polno zrelostjo hitreje, s 25 leti približno pa doseže svoj višek. Po 40. letih prične upadati na splošno, lahko pa še raste v določenem okolju, ki pomnež in spomin lahko pospešuje. S starostjo pa se ta rast odločno zaokrene. Četudi doživljaji puščajo dispozicijo, da se obnove, vendarle se sčasoma sled doživljenih vtiskov v možganskih celicah toliko zabriše, da se izgubi vsaka možnost obnove.

Nekaj drugega je zastranjevanje duševnih vtiskov in doživlajev v naši podzavesti, o čemer govori in piše nedavno umrli dunajski psihiater Sigmund Freud. Zastranjeni doživljaji prihajajo ponovno v zavest. (Dalje.)

Narodna kultura

Prof. Ema Deisinger

Psiha slovenskega naroda

(Nadaljevanje.)

Nesporno najbolj bleščeči razcvet slovenske narodne kulture je v pripovedkah in pesmih, a tudi v umetnosti so dosegli Slovenci visoko stopnjo. Gorenjci so še posebno posvečali svojo pozornost lesovom in borštom okrog sebe ter to ljubkovanje kot narodno blago zapustili potomstvu. Zaradi tega je slovenska narodna umetnost v lesu trdno vezana na snov, pa tudi na simbole, od katerih je sprejemala svojo duhovno podlago. Ni zatorej v slovenski narodni umetnosti v lesu glavna funkcija estetska, ampak pripovedna. Prav v tej umetnosti je slovensko ljudstvo v stobarvju svoje fantazije izpelo lepoto in pomembnost svojega kraja ter izpričalo, kako zna tudi ob drobnih stvareh svoje okolice krepko in polno živeti. Prenežno je ljubila slovenska duša svojo zemljo in lesove, zato jih je obžarila z resničnim in svečanim doživljanjem.

Bolj kakor drugi narodi so bili Slovenci prisiljeni odkrivati tudi v majhnem svetu veličast in polnost življenja, zato imajo mnogo več odtenkov doživljanj, mnogo več pestrobarvnih drobnih lepot in vrednot kot drugi veliki narodi, mnogo več čuta za skromne in drobne stvari ter važnosti, ki se zde drugim narodom morda nevažne. Tako je tudi v umetnosti z

globoko intuicijo objela slovenska duša predmete svoje okolice, začrtala v les svoje simbole in jih stopnjevala v podobe duhovnega življenja.

Samo nekaj primerov naj navedem!

Bukev je veljala Slovencem kot simbol tihega, spokojnega in blagodejnega življenja.

Pod tihim in mirnim domačim krovom je slovenski kmet v tisti dobi, ko še ni bilo šol kakor danes ter zato ni znal čitati in pisati, vrezoval posebna znamenja za besede in črke v bukov les, da bi tako svoje izražene misli sporočil potomstvu. Bukova palica s temi vrezanimi znamenji se je dedovala iz roda v rod. Razne važne dogodke v družini, rojstvo in smrt kakega člana i. dr., pomembnosti, kakor nakup hiše, njive itd. je vrezoval v bukovo ploščico; to je bila potem zanj trajnejša knjiga kakor papir. Tudi ob drugih prilikah, kadar je bilo treba šteti glasove na rovaš, so se ti glasovi vrezovali v bukovo palico. Ta način ljudske pisave v bukov les je bil več stoletij v rabi, a še potem, ko je začela te bukve izpodrivati pisana in tiskana knjiga, so se ljudje na deželi oprijemali tega preprostega načina zapisovanja. To so bile za našega kmeta bukve, iz katerih je čital vrezana znamenja za gotove dogodke. Še danes pravi ljudstvo knjigam bukve.

Tako je bila bukev kot drevo znanosti zvesta predhodnica knjige, a tudi v umetnosti je njen les služil nabožnim svrham, kajti platnice molitvenikov in mašnih knjig so bile sprva lesene, napravljene iz bukovega lesa, lepo izrezljane, obite z ukrasnim železjem in okrašene s križcem. Čeprav marsikateri ni znal čitati, je zvesto nosil ob nedeljah v cerkev molitvenik v taki opremi, silno so cenili te bukve, se postavljali ž njimi v roki in jih hranili kot veliko rodbinsko dragocenost.

Iz globoke povezanosti slovenskega kmeta z naravo se je rodila tudi tista hotena preprostost, ki jo poznajo le modreci. Kakor zlat žarek, ki posije iznad oblakov, taka je bila nekoč ta preprostost slovenskega kmeta, s katero je napovedoval vreme in z genialnim sluhom zajemal svet svojih gozdov, travnikov, pašnikov in njiv. Kakor iz odprtih bukev je čital iz knjige narave, a njegov pogled mu ni uhajal samo v ceno in materialno vrednost njegovih gozdov in posestva, ampak je razumel tudi nemo veličino dreves. Njegov nasmejani, zdaj resnobni, zdaj prešerni in zdaj uporni obraz je pričal o njegovem duševnem razpoloženju pri motrenju in opazovanju svojega drevja, ki mu je bilo zdaj predmet duševnega ugodja, zdaj simbol miru, nad in upov.

Tak simbol upapolnega življenja mu je bila zlasti breza. Čim bolj je njene lase stresal vihar, tem bolj se je v svojem zdravem deblu borila z viharjem za svoj obstoj; ob še tako hudem mrazu je notranje cvetela in ni zmrznila. Zato je bila breza slovenskemu kmetu simbol notranjega veselega življenja. Še tako oster mraz gorenjskih zim, ki je glodal na njenem deblu, da je stala gola v svoji srebrnočisti beloti, ni mogel omajati njene zdrave sile in je oropati plodnosti. Ob prvih nežnih sončnih žarkih se je okinčala s svežim svilenim zelenjem. Kakor metuljčki veselo frfotajo vedno njeni nežnosvileni zeleni listi v pomladanskem vetru.

Zato so se mladi in stari zbirali ob njenih deblih, kadar je ozelenela. Ovenčali so si glave z njenim svilenim zelenjem in praznovali praznik pomladi, prepevajoč stare slovenske pesmi. Še danes je običaj, da 1. maja ovenčajo ljudje svoje izbe z brezovim zelenjem, da pohite v gozd in se vračajo okiteni z njenim zelenjem domov. Z duševnim žitkom Slovencev je breza tesno spojena. Pri svečanih procesijah na Telovo njene zelene veje venčajo hiše, mimo katerih gre procesija s sv. Rešnjim Telesom. Že na predvečer praznika nalomijo v gozdu najlepše, najbolj široko razraščene brezove veje. Na praznik pa so stene hiš vse ovite in zakrite od brezovega zelenja, njene blagoslovljene veje trga po procesiji ljudstvo za svoje domove, da bo v njihovih izbah to zelenje razlivalo dobroto božjega blagoslova in miru.

Razen te visoke časti na Telovo uživa breza v slovenski starožitnosti še druge časti. Pri svečanih prilikah so postavili fantje na vasi brezov mlaj, okrašen na vrhu s pisanobarvnimi papirnatimi trakovi. Tudi sicer je breza veljala slovenskemu ljudstvu kot drevo nežne vedrosti in upapolnega življenja. Pod brezovimi mlaji je mladina ukala, se veselila, prepevala in poslušala tudi resne govore.

Slovenski kmet ni cenil samo golo vrednost njenega lesa, ampak tudi ljubil njeno svežo zeleno lepoto, se na sv. Jurija poklonil tej lepoti, okitil z njenim zelenjem svojo hišo in hlev, poznal pa tudi še njene zdravilne moči, kajti tudi brezova voda, ki se uporablja za rast las, je danes splošno priznano zdravilno sredstvo.

Simbol vztrajnega upanja je bila tudi smreka. Nanjo je gledal slovenski kmet kot na simbol, ki spominja na večno ljubezen nebeškega Očeta do človeškega rodu in na večno upanje, ki sveti v temini smrti. Temu je vzrok njena vedno zelena barva, ki vztraja tudi v ostri zimi. Vse drevje izgubi svoje zelene liste, le smreka ohrani svoje igličje. Zaradi tega simbola so uporabljali njen les za krste. Še danes je običaj, da delajo krste iz smrekovega lesa.

Smreka ljubi družbo. Smreke se družijo skupaj v velike smrekove gozdove, kjer deblo ob deblu stremi kvišku. To spominja na človeško družbo, ki naj bo družna med seboj, edina in složna ter stremi kvišku, od koder dobiva luč in svetlobo, to je k nebeškemu Očetu.

Njen les igra važno vlogo v stavbarstvu, njeno mlado vršičje pomladi pa služi kot lek zoper pljučne bolezni. Slovenski kmet je že zgodaj vedel ceniti tudi njen sok, ki se cedi iz debela. Navrtal je v deblo malo špranjo, iz te rane je kapljala smola v drobnih zlatih kapljicah. V najrazličnejše svrhe danes rabijo to smolo, celo v zdravilstvu.

Javor pa je imel nekoč v slovenski hišni obrti vse višji pomen kot danes.

V preprostosti in skromnosti je živel nekoč slovenski človek s predmeti in rečmi svoje okolice. Danes smo pa izgubili pogled zanje in ne razumemo več njihovega jezika, nekoč pa so bile te reči vse drugačnega pomena

kot danes, ker so ustrezale življenjskim zahtevam in načrtom ter polnile s svojimi simboli in svojo nemo govorico človekovo dušo. Svečano čuvstvo je prevevalo slovenskega kmeta in gospodarja, ko je ob nedeljah lahko ure in ure preslonel ob drevju v svojem gozdu in razmišljal ter koval načrte. Presojal je tudi, katera debela naj bi posekal, da bi oskrbel svoje otroke, ko si bodo hoteli postaviti svoje domove. — Javorov les je bil kakor nalašč ustvarjen za izdelovanje pohištva, močnega, trdnega in trajnega, kakor si ga je želel. Skrbno je gojil javorov les in pustil le tedaj sekati, kadar je trebalo napraviti pohištvo. Javorova miza s stoli in klopmi je bila v slovenski kmečki hiši najvažnejši predmet. Kadar se je rod pomnožil, je moral gospodar prizidati in sobe opremiti z javorovim pohištvom.

Tudi jesen je igral isto vlogo v slovenski hišni obrti kakor javor. Jesen pa so sadili v razliko od javora tik hiše, kajti jesen je bil simbol časovnosti, pripisovali pa so mu tudi skrivnostne moči. Kakor glodajo jesen razne sovražne moči, tako glodajo tudi drevo našega življenja, ali kakor to drevo kljubuje sovražnim silam, mrazu, vetru, vročini, viharju in vzdrži vse te vremenske nepravilnosti, poganja svoje lističe in popje, tako se bode tudi rod tiste hiše, kjer raste jesen, množil in bo domačija imela vsekdar gospodarja njegove krvi. Zato so sadili jesen tik hiše.

Naj omenim še jablano. Kakor lipa tako je bila tudi jablana vključena v življenje Slovencev. Jablana, ki s svojimi sadeži splošno koristi človeškemu rodu, daje lep zaslužek svojim gospodarjem, a je pomembna tudi po svojem lesu, še bolj pa po čudoviti skrivni moči, ki so ji jo pripisovali. Iz njenega lesa so namreč rezali bajanico, ki je bila sestavljena poleg drugih vrst lesa še iz jablane ter iz enoletne leskove šibice, ki je bila zaradi svoje mladosti zelo občutljiva. Konice bajanice so bile iz leskovega lesa, držaj pa iz jablane. Ta bajanica, pravilno držana pred koleni, je kakor magnetna igla sever točno pokazala mesto, kjer se je nahajala voda ali kjer je bil skrit in zakopan kak zaklad (kovina). Slovenski kmet nikdar ni poprej stavil vodnjaka, ne da bi povprašal bajanico za svet.

Tudi srečonosno in varovalno moč je ljudstvo pripisovalo jablani, zato so jo radi sadili tik hiše, da so se njene veje raztezale preko strehe hiše. Njen sad - jabolko pa so smatrali kralji in cesarji kot simbol slave in moči, zato so tudi na svoja žezla stavili zlata jabolka.

Številne hišne potrebščine so bile sestavljene iz domačega lesa, veliko vrst lesa je zastopanih v slovenski obrti in umetnosti, a vsepovsod lahko v izdelkih vaškega umetnika odkrivamo nežno čutenje slovenske duše, ki hoče s svojimi simboli in motivi zaščititi sebe in svojce pred zlohotnimi silami. Ta poteza je ostro začrtana v slovenski narodni umetnosti, namreč obvarovati dom pred strelo, hišo in domače pred uroki in drugim zlom, ali drugače rečeno: S snovjo lesa in motivi so predvsem želeli sebi in svojcem zdravja, ljubezni, sreče, miru in božjega blagoslova. Zato ima vsak kos pohištva in vsak predmet za hišno porabo še posebno zgodovino, rabi posebno vrsto lesa in ima svojo naravno, mitološko in kulturno naravno pomembnost.

(Dalje.)